

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti - 100

GƏNCLİK VƏ İSTİLA

Keçmişini öyrənməyən gələcəyini qura bilməz!

Tarix təkrarlanır, odur ki, olmuşları öyrənilməli nəticə çıxarmaq və bir daha səhv etməmək üçün növbəti mərhələlərdə nəzərə almaq vacibdir!

XX əsrin əvvəllərində Azərbaycan xalqı böyük zəhmət və qurbanlar bahasına dövlət müstəqilliyi qazandı. Lakin Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin ömrü cəmi 23 ay oldu...

Ötən əsrin sonlarında qazanılan dövlət müstəqilliyi də eyni aqibəti yaşayacaqdı. Əgər ulu öndər Heydər Əliyev xalqın arzu və tələbi ilə yenidən ölkə rəhbərliyinə qayıdaraq Azərbaycanı parçalanmaqdan, dövlət müstəqilliyini isə məhv etmədən xilas etməsəydi!

Uzun əsrlərdən sonra qazanılan və yaşadılan, əbədiyyə çevrilən dövlət müstəqilliyi hər birimiz üçün müqəddəs və əzizdir!

Varisi olduğumuz Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin 100 illik yubileyini Prezident İlham Əliyevin 16 may 2017-ci il tarixli sərəncamı ilə bu il təntənə ilə qeyd edəcəyik.

Şərəfli yubileyə hazırlıq dövründə müstəqilliyin özü və sonrakı taleyi ilə bağlı müxtəlif mətbu orqanlarda gedən məqalələrin kiçik bir qismini qəzetimizdə dərc etməklə baş verənlərə yenidən diqqət çəkirik!

Oxumaq, bilmək və nəticə çıxarmaq üçün!

Millətlərin həyatında dönüm nöqtələrini təşkil edən tarixi günlər milli həyatda bir taqım qiymətlərin intiharı tarixi olduğu kimi digər bir taqım fəaliyyətlərində məbdə tarixini təşkil edir. İştə bu qəbildən 27 nisan da (aprel də) ən başda olmaq üzərə 28 Mayıs Azəri gəncliyinin istiqlal uğrunda yürüdüğü mücadilənin başlanğıc tarixi ədd oluna bilir.

Kəndini bulmuş, yaşamının fəlsəfi mənasını idrak etmiş millətlərdə günlər qədər, bəlkə daha ziyadə, böyük fəlakətli günlər də həyatı həmlələri ehzar edir. Bu etibarla da 27 nisan faciəsi Azəri gəncliyinin mücadilələrində ən həqiqi müəllim və ən dəğərli komandan mövqeyini işğal etmiş bulunuyor.

İştə buna məbnidir ki, 27 nisanı xatırlarkən ilk başda bu mübariz gəncliyin çox dərin və şümullu mücadiləsindən bəhs etmək ehtiyacını hiss etməkdəyiz.

Bən 11 sənədən bəri yürüdülen və ruhi mahiyyəti maddi hüdudun qat-qat fəvqündə bulunan bu mücadilənin səfahətinə aid bəzi nöqtələri müxtəsərən təsbit edəcəgəm.

Bu mücadilə həyatın hər sahəsinə münhəsirdir. Yaptıqları mücadilə ilə vətən və millətimizin istiqlalını qayə ittixaz edən bu gənclik eyni zamanda müstəqbel həyatı ənasirinin də məfkurəvi bir şəkildə yetişməsin-

də böyük rollar oynamaqdadır. Yəni mücahid Azəri gəncliyi yalnız məfkurəsinin saysız qurbanlarını verməklə qalmıyor. Eyni zamanda məmləkətin iqtisadi, içtimai, fikri, ədəbi və müstəqbel nəslin tərbiyəsində də mühüm vəzifələr ifasına qadir oluyor.

İstiladan 1923-ə qədər qeyri-müsavı şərait daxilində yer yer davam edən və müstəvli qüvvət tərəfindən basdırılan üsyanlardan və yapılan qatil, edam və sürgünlərdən sonra bolşeviklər istiqlalçı Azəri nəslini tükətdiklərini zənn və bunu nümayişkarənə elan etdilər. Halbuki, nə gənclik tükənmişdi, nə də mücadilə durmuşdu. Yalnız mücadilə daha həyatı və daha metodik bir tərzdə davam ediyordu. Nitəkim eyni sənənin sonlarında gəncliyin istiqlal mətbəəsilə nəşr etdiyi qəzetə nüsxələrinin meydana çıxdığına Azərbaycan komunistləri şəhadət etdilər.

Fəqət bolşeviklər həyat və həqiqət üzərində təsiri olacağını zənn etdikləri bu propağandadan vaz keçmədilər. Onlar bu yalançı elanlarını hər sənə, hər ay, hətta hər gün yaptıqları edam və sürgünlərdən və basdırdıqları üsyanlardan sonra daima təkrarlayıb durdular. Fəqət insaf ilə qeyd edəlim ki, bu təkrarlama əməliyyəsi də çox sürmədi. Gəncliyin bilxəssə vətən daxilində mütəşəkkil bir qüvvət olduğu hiss edildi. **Gizli mət-**

bəə və nəşriyyat kəşf olunarkən "Çeka" rəisi Bağirov mətbəədə yalxalanan bir gəncə qəzetə nüsxəsini uzadaraq bu nədir? - deyə sorduğu vaxt o, sadəcə: "Sizin qanlı taxtınızı partladacaq bir Azəri bombasıdır" - deyə cavab vermişdi.

Bu sözlər mücahidin mənsub olduğu nəslin məfkurə uğrunda qüvvət və çəlikdən mətanətinin çox bəliğ bir ifadəsidir. Sözlərin əfkari ümumiyyə üzərindəki təsirinə səbəbi isə məşəri vicdandan mühləm oluşu və hər kəlməsilə milli mədəni mətalibata tərçüman olduğu üçün bu qədər gur və sehri olmasından başqa nə ilə izah edilə bilər?

1928 sənəsində açılan "Azərbaycan müəllimlər qurultayı"nda məktəb gənclərinin milli ruh və tərbiyədə yetişdikləri şərh və izah edildi. Buna səbəb olaraq məktəblərdə vaxtilə tükətdiklərini nümayişkarənə elan etdikləri gəncliyin fəaliyyəti olduğu təsbit edildi. Qurultayın bu təsbitlərindən bir qismi atidəki 2 maddə ilə təsbit edilmişdir. "Komunist", № 2446...

1- Müsavatçılar (28 Mayıs gəncliyi) və onların tərəfdarı olan ufaq burjuva sinfi gənc nəslə tərəflərini çəkmək milli ruhda tərbiyə vermək üçün var qüvvətlərlə çalışıyorlar.

2- Bir qism müəllimlərimiz hətta maarif təşkilatlarımız bu məsələdə son dərəcə bitərəfəne bir vəziyyət

almaqla milli təsirlər üçün məktəblərimizin qapılarını müsavatçılar üçün açıq buraxıyorlar.

Qurultay buna çarə olaraq bütün milliyətçi müəllimlərin məktəblərdən çıxarılmasına və tələbə içərisində komsomol təşkilatının təqviyə edilməsinə qərar verdi.

Bunu səbirsizliklə bəkləyən o zamanın maarif komisarı Ruhullah Axundov həməən Azərbaycan münevverlərinə tarixi səfər açdı. Dəyərli müəllim və tələbələr məktəblərdən çıxarıldı. Nəticədə bütün məktəblər ilə bərabər maarif təşkilatları da məttəl qalınca məktəblərin qurultay tərəfindən təsbit edilən bir qisim müəllim və tələbələrini degil külliyyəni milliyətpərvər əlində olduğu meydana çıxdı.

1928 sənəsi eylülündə vuqu bulan gənc komunistlər kongresi gənc Azəri komunistlərinin istilaya qarşı bir nümayiş səhnəsi olmuşdu. Bu münasibətlə yapılan təsviyə nəticəsində gənc komunistlərin əksəriyyəti milliyətçilikdə ittiham edilərək təşkilatdan ixrac edildi. Eyni vəziyyət kəndisini ədəbiyyat vadisində dəxi göstərməkdə gecikmədi. Milli ədəbiyyata qarşı süni surətdə vücudda gətirilmək istənən proletar hars və ədəbiyyatının da milliyətçilər əlində olduğu və milli istiqlal davasını tərənnüm etdiyi rəsmi kongresce

təsbit edildi. Bununla da iktifa ediləmiyərek proletar ədəbiyyatına ön ayaq olan bir çox zəvət Moskva əleyhdarlığı ilə ittiham etdilər.

Bu surətlə komunizm və rusçuluğun gəncliyə aşılınması üçün yapılan təşəbbüslərin hər sahədə gəncliyin mətin müqavimətilə qarşılandığını görməkdəyiz. İştə pək qüvvətli milli bir hars və məfkurədən qüvvət və ilham alan 28 Mayıs gəncliyinin 27 nisan bolşevik istilasına qarşı fikri, hissi, siyasi mücadiləsi ki, istila zəncirindən qurtulmasının ən böyük ziməmini təşkil edir.

A.Arazlı
"Odlu-Yurd", 27 nisan
(aprel) 1931, № 2(27)

Quy - istiqamət
Məbdə - başlanğıc
Ehzar - hüzura gətirmə
Məbni - bina edilmiş
Şümül - şamil olma, dələlət etmə
Səfahət - səfehlik
Müstəvli - işğalçı
Məşər - cəmiyyət, xalq
Mətalib - mətləblər
Təsbit - qeyd etmə
Təsviyə - ləğv etmə
Ziməm - vəzifələr

P.S. Məqaləni redaksiyaya professor Şirməmməd Hüseynov təqdim edib.